

PRAWNE ASPEKTY PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE

- Każdy człowiek ma prawo do życia w środowisku rodzinnym wolnym od przemocy
- Człowiek doświadczający przemocy nie może być za nią obwiniany
- Każdy człowiek doświadczający przemocy ma prawo do pomocy prawnej, socjalnej, psychologicznej i medycznej ▶

Państwowa Agencja Rozwiązywania
Problemów Alkoholowych

Polskie Towarzystwo Psychologiczne

Wprowadzenie

Przemoc w rodzinie to zjawisko zarówno osobiste, jak i społeczne. Może jej doświadczyć każdy, bez względu na miejsce zamieszkania, wykształcenie, status materialny czy społeczny. W obecnym stanie prawnym istnieje wiele uregulowań zarówno ustawowych, jak i szczególnych, które wpływają na coraz skuteczniejszą ochronę prawną osób doświadczających przemocy w rodzinie. **Podstawowym dokumentem regulującym kwestie przemocy w rodzinie w ujęciu prawnym jest Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie¹.** Określa ona zadania służb i instytucji, które mają udzielać wsparcia i pomocy osobom doświadczającym przemocy w rodzinie oraz zasady pracy zarówno z osobami stosującymi przemoc w rodzinie, jak również jej doświadczającymi. Zgodnie z art. 2 pkt 2 wspomnianej ustawy, przemoc w rodzinie jest rozumiana przez prawo jako jednorazowe bądź powtarzające się umyślne działanie albo zaniechanie, które narusza prawa lub dobra osobiste osób najbliższych w rozumieniu art. 115 § 11 Kodeksu karnego², a także innych osób mieszkających lub gospodarujących wspólnie, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność (w tym seksualną), powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące u nich cierpienia i krzywdy moralne.

Na podstawie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zostało wydane rozporządzenie regulujące kwestie procedury „Niebieskie Karty” oraz obowiązek wydania bezpłatnego zaświadczenia lekarskiego o obrażeniach dla osób doświadczających przemocy w rodzinie. Ustawa określa również zasady wydawania nakazów opuszczenia mieszkania przez sądy cywilne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, a także inne rozwiązania prawne, których celem jest udzielenie skutecznej pomocy osobom doświadczającym przemocy.

Prezentując przegląd przepisów prawnych, których celem ma być udzielenie odpowiedniej ochrony osobom doświadczającym przemocy w rodzinie, należy również wspomnieć o **Kodeksie karnym**, w którym ujęte jest przestępstwo znęcania się nad rodziną, za

¹ Dz.U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.

² Zgodnie z art. 115 § 11 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jednolity Dz.U. z 2016 r., poz. 1137) osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

które grozi odpowiedzialność karna, łącznie z możliwością skazania sprawcy przemocy na karę pozbawienia wolności. Nie bez znaczenia jest również **prawo rodzinne**, które umożliwia sądom rodzinnym ingerencję we władzę rodzicielską, jeśli jest ona wykonywana w sposób niewłaściwy, a także możliwość chociażby zakazania kontaktu sprawcy przemocy z dzieckiem.

Procedura „Niebieskie Karty”

Gdzie mogę zwrócić się o pomoc, jeśli doświadczam przemocy w rodzinie?

Każda osoba doświadczająca przemocy w rodzinie może zwrócić się do odpowiednich instytucji o wszczęcie procedury „Niebieskie Karty”. Procedurę wszczynają i prowadzą przedstawiciele: pomocy społecznej, policji, ochrony zdrowia, oświaty, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych.

Procedura „Niebieskie Karty” została uregulowana w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”³. Na podjęcie interwencji w środowisku z wykorzystaniem tej procedury nie jest potrzebna zgoda osoby dotkniętej przemocą w rodzinie. Procedurę wszczynają przedstawiciele jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty i ochrony zdrowia, jeśli w trakcie prowadzonych przez siebie czynności służbowych lub zawodowych zaistnieje podejrzenie wystąpienia przemocy w danej rodzinie. Wszczynając ją, przedstawiciel jednej z wymienionych służb wypełnia formularz „Niebieska Karta” część A. Uruchomienie procedury „Niebieskie Karty” jest możliwe także w wyniku zgłoszenia dokonanego przez członka rodziny lub przez osobę będącą świadkiem takiej sytuacji⁴. Wypełniony druk „Niebieskiej Karty” część A jest przekazywany do zespołu interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie

³ Dz.U. z dnia 3 października 2011 r. Nr 209, poz. 1245. Rozporządzenie wydane na podstawie art. 9d ust. 5 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

⁴ Art. 9d pkt 1, 2 i 4 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

w ciągu 7 dni od dnia jego wypełnienia, czyli od wszczęcia procedury⁵. Po otrzymaniu formularza „Niebieska Karta” część A przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego niezwłocznie, nie później niż w ciągu 3 dni od dnia jego otrzymania, przekazuje go członkom zespołu interdyscyplinarnego lub grupy roboczej⁶. W dalszej kolejności członkowie grupy roboczej podejmują działania, których celem jest zatrzymanie przemocy w rodzinie, zapewnienie bezpieczeństwa osobom doświadczającym przemocy, motywowanie osoby stosującej przemoc do zaprzestania stosowania przemocy, a osoby doświadczającej przemocy – do podjęcia działań ochronnych. Zakończenie procedury następuje w przypadku:

- a) ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy bądź
- b) rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań⁷.

Mój mąż ma złożoną „Niebieską Kartę”. Czy to znaczy, że sprawa trafi do sądu, a mąż do więzienia?

Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty” nie jest jednoznaczne z uruchomieniem postępowania karnego za znęcanie się nad rodziną. Zadaniem procedury jest interwencja w rodzinie w celu zatrzymania stosowania przemocy wobec jej członków. Zajmują się tym przedstawiciele służb uczestniczących w procedurze w ramach pracy w grupie roboczej – będzie to m.in. dzielnicowy i pracownik socjalny. Jeśli zaistnieje podejrzenie, że zachowania sprawcy przemocy wyczerpują znamiona przestępstwa znęcania się, to w takim przypadku może zostać wszczęte również postępowanie karne, które może się zakończyć skierowaniem do sądu aktu oskarżenia.

Ściganie i karanie przestępstwa znęcania się nad rodziną

Mój mąż od wielu lat znęca się nade mną. Czy to, co robi, jest przestępstwem?

⁵ § 7 Rozporządzenia w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”.

⁶ § 8 Rozporządzenia w sprawie procedury „Niebieskie Karty” [...].

⁷ § 18 pkt 1 Rozporządzenia w sprawie procedury „Niebieskie Karty” [...].

TAK. **Znęcanie się nad rodziną jest przestępstwem**, za które grozi odpowiedzialność karna. Jest to przestępstwo ścigane „z urzędu”, a więc ściganie sprawcy nie wymaga wniosku ani zgody osoby pokrzywdzonej.

Zgodnie z obecnym brzmieniem art. 207 Kodeksu karnego karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 podlega ten, kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy. Wyższej odpowiedzialności karnej – karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8 – podlega ten, kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny. Jeżeli działanie to jest połączone ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. Jeśli natomiast skutkiem znęcania się jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12⁸. Określenie „znęca się”, którym postępuje się Kodeks karny, oznacza działanie albo zaniechanie polegające na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub dotkliwych cierpień moralnych, powtarzającym się albo jednorazowym, lecz intensywnym i rozciągniętym w czasie⁹. Podkreślenia wymaga fakt, że **zachowanie sprawcy może być uznane za znęcanie się, niezależnie od tego, czy osoba, nad którą sprawca się znęca, sprzeciwia mu się i próbuje się bronić**. Niedopuszczalne jest uznanie, że nie doszło do popełnienia przestępstwa tylko dlatego, że osoba doznająca przemocy podejmuje działania obronne¹⁰. Przestępstwo znęcania się nad rodziną jest przestępstwem ściganym z urzędu. Zgodnie z art. 304 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego¹¹, każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub policję. Także instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością

⁸ Art. 207 Kodeksu karnego w brzmieniu wprowadzonym przez Ustawę z dnia 23.03.2017 roku – Zmiana ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 2017 r. poz. 773. Nowe brzmienie art. 207 k.k. weszło w życie z dniem 13.07.2017 roku.

⁹ Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 08.03.2012 roku, sygn. akt II Aka 388/11.

¹⁰ Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z dnia 30.04.2014 roku, sygn. akt II Aka 55/14, a także Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z dnia 03.03.2016 roku, sygn. akt II Aka 1/16.

¹¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1749.

dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są zobowiązane do niezwłocznego zawiadomienia o tym prokuratora lub policję. Powinny również podjąć niezbędne czynności, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa¹². Ponadto, zgodnie z art. 12 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych powzięły podejrzenie o popełnieniu ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy w rodzinie, niezwłocznie zawiadamiają o tym policję lub prokuratora, natomiast świadkowie przemocy w rodzinie powinni zawiadomić o tym policję, prokuratora lub inny podmiot działający na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Mąż znęca się nade mną i nad dziećmi. Chciałabym złożyć sprawę karną. Myślę też o rozwodzie. Co powinnam zrobić? Gdzie się zgłosić?

Postępowanie karne można uruchomić w takim przypadku poprzez pisemne złożenie zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa lub poprzez zawiadomienie ustne na posterunku policji. Składając pisemne zawiadomienie, należy szczegółowo opisać wszystkie okoliczności zdarzenia oraz wskazać ewentualnych świadków, podać swoje dane i adres zamieszkania. Z ustnego zawiadomienia sporządzany jest protokół, który musi zostać podpisany przez osobę składającą zawiadomienie. Decydując się na rozwód, należy przygotować pozew o rozwód i złożyć go w sądzie okręgowym właściwym dla ostatniego wspólnego miejsca zamieszkania małżonków. W przypadku trudnej sytuacji materialnej można starać się zarówno o zwolnienie z kosztów sądowych, jak i o przydzielenie pełnomocnika z urzędu.

Zakaz stosowania kar cielesnych wobec dzieci

Syn mojej siostry jest bardzo niesforny. Siostra i jej mąż nie radzą sobie z nim i co jakiś czas dają mu lanie. Ostatnio usłyszałam, że w Polsce jest zakaz stosowania kar cielesnych. Co to znaczy?

¹² Art. 304 § 1 i 2 Kodeksu postępowania karnego.

Obecnie obowiązujące przepisy prawne przewidują całkowity zakaz stosowania kar fizycznych wobec dzieci. Bicie dzieci jest nie tylko naruszeniem władzy rodzicielskiej, ale także może być uznane za przestępstwo.

Stosowanie kar fizycznych wobec dzieci przez stulecia było nie tylko oczywistością, ale także prawnie usankcjonowaną metodą egzekwowania bezwzględego posłuszeństwa dzieci wobec rodziców¹³. Od wielu lat podejmowane są działania, których celem jest wprowadzenie bezwzględego zakazu stosowania wobec dzieci tego rodzaju metod wychowawczych. Obecnie nie tylko umowy międzynarodowe, ale także Konstytucja RP oraz polskie ustawy zabraniają stosowania kar cielesnych. Nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z 2010 roku wprowadziła do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹⁴ art. 96¹, zgodnie z którym osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim zakazuje się stosowania kar cielesnych. Uzyskanie informacji o biciu dziecka uzasadnia także zawiadomienie sądu rodzinnego o zagrożeniu dobra dziecka, stosownie do art. 572 Kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z którym każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy.

Nakaz opuszczenia mieszkania dla sprawcy przemocy

Czy jest możliwe nakazanie sprawcy przemocy w rodzinie opuszczenia mieszkania?

TAK. Obowiązujące przepisy prawne zawierają kilka możliwości nakazania sprawcy przemocy opuszczenia mieszkania. Co istotne, nie ma tu znaczenia kwestia prawa własności do mieszkania. Są to rozwiązania prawne mające zapewnić bezpieczeństwo osobom doświadczającym przemocy w rodzinie.

¹³ Różycka-Jaroś S., *Karcenie dzieci – czyn zabroniony czy okoliczność uchylająca bezprawność?* (w:) Prace Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, t. 18 *Profilaktyka społeczna i resocjalizacja*, Kwaśniewski J. (red.), Warszawa 2011, s. 25.

¹⁴ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2017 roku, poz. 682).

Obecnie obowiązujące przepisy prawne zawierają kilka możliwości nakazania sprawcy przemocy opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Pierwszym rozwiązaniem jest nakazanie sprawcy przemocy opuszczenia mieszkania w trybie **art. 275a Kodeksu postępowania karnego**. Zgodnie z tym przepisem opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym można nakazać oskarżonemu o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy na szkodę osoby współzamieszkującej, jeśli zachodzi uzasadniona obawa, że ponownie popełni on takie przestępstwo wobec tej osoby, zwłaszcza jeśli groził jego popełnieniem. Nakaz ten można orzec w postępowaniu przygotowawczym na wniosek policji albo z urzędu na okres nie dłuższy niż 3 miesiące. Jeżeli mimo upływu tego czasu nakaz opuszczenia mieszkania będzie nadal uzasadniony, to przedłużyć jego stosowanie może sąd pierwszej instancji właściwy do rozpoznania sprawy, na wniosek prokuratora. Nakaz może być przedłużony na dalsze okresy, nie dłuższe niż 3 miesiące. Wydając takie postanowienie, można, na wniosek oskarżonego, wskazać mu miejsce pobytu w placówkach zapewniających miejsca noclegowe. Placówkami wskazanymi do umieszczenia oskarżonego nie mogą być placówki pobytu dla ofiar przemocy w rodzinie¹⁵. Orzeczenie nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym jest niezależne od kwestii zameldowania w lokalu, a nawet własności nieruchomości czy innych do niej praw. Ważna jest wyłącznie sytuacja faktyczna, tj. wspólne zamieszkiwanie rozumiane – mówiąc ogólnie – jako prowadzenie względnie stałego gospodarstwa domowego¹⁶. Środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym nie pozbawia oskarżonego prawa własności, a jedynie ogranicza go w jednym aspekcie – w prawie do korzystania z tego prawa.

Kolejną prawną możliwością odseparowania sprawcy przemocy od ofiary jest **art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie**. Zgodnie z tym przepisem, jeśli członek rodziny wspólnie zajmujący mieszkanie, swoim zachowaniem, polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie, czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba dotknięta przemocą może żądać, aby sąd zobowiązał go do opuszczenia mieszkania. Sprawa jest rozpoznawana przez sąd w trybie przepisów Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania

¹⁵ Art. 275a Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 2016 roku, poz. 1749).

¹⁶ Kąkol C., *Nakaz opuszczenia lokalu*, Rzeczpospolita PCD, 2011/1, s. 15-16.

cywilnego¹⁷ o postępowaniu nieprocesowym. Postanowienie zapada po przeprowadzeniu rozprawy, która powinna odbyć się w terminie jednego miesiąca od dnia wpływu wniosku. Staje się ono wykonalne z chwilą ogłoszenia i może być zmienione albo uchylone, jeśli sytuacja ulegnie zmianie. Do wykonania omawianego obowiązku stosuje się odpowiednio przepisy o egzekucji obowiązku opróżnienia lokalu służącego zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych dłużnika¹⁸. Wniosek rozpoznaje sąd rejonowy – wydział cywilny miejsca zamieszkania wnioskodawcy. Będzie to jednocześnie miejsce zamieszkania uczestnika, gdyż w sprawach prowadzonych na podstawie art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wnioskodawca (osoba dotknięta przemocą) i uczestnik (członek rodziny stosujący przemoc) muszą wspólnie zamieszkiwać. Sprawę rozpatruje sąd w składzie jednego sędziego. Zgodnie z art. 17 Ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego¹⁹, znowelizowanej 16 listopada 2011 roku, nakazując opróżnienie lokalu z powodu znęcania się nad rodziną, sąd w wyroku wskazuje ten powód. Postanowienie o nakazie opuszczenia mieszkania może być zmienione lub uchylone w razie zmiany okoliczności. Mowa tu głównie o nowych okolicznościach świadczących o tym, że dalsze wspólne zamieszkiwanie nie będzie powodować dla wnioskodawcy szczególnej uciążliwości²⁰. Podstawą żądania, aby sąd zobowiązał członka rodziny do opuszczenia mieszkania, jest jego zachowanie, polegające na stosowaniu przemocy w rodzinie, które czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie. Mówiąc o przemocy w rodzinie, należy w tym przypadku postugiwać się definicją przemocy określoną w art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie omawianą na początku, nie musi dochodzić do popełnienia przestępstwa znęcania się nad rodziną, a tym bardziej sprawca przemocy nie musi być skazany za popełnienie przestępstwa. Żądanie zobowiązania przez sąd danej osoby do opuszczenia mieszkania jest również niezależne od tego, czy wobec osoby stosującej przemoc toczy się lub zakończyło się postępowanie w sprawie o popełnienie takiego przestępstwa²¹.

¹⁷ Dz.U. z 2014 r. poz. 101, z późn. zm.

¹⁸ Art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

¹⁹ Tekst jedn. Dz.U. z 2014 r. poz. 150.

²⁰ Kiełtyka A., Ważny A., *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska S.A., Warszawa 2015, s. 187-190.

²¹ Spurek S., *Izolacja sprawcy od ofiary. Instrumenty przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, Wolters Kluwer Polska S.A., Warszawa 2013, s. 240-246.

Kolejna możliwość wydania wobec sprawcy przemocy nakazu opuszczenia mieszkania to etap sądowego postępowania karnego.

Zgodnie z art. 39 Kodeksu karnego do środków karnych zaliczamy m.in.:

- a) zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu,
- b) nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym²².

Zgodnie z art. 41a Kodeksu karnego sąd ma możliwość wydania zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, jak również nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, w przypadku skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego lub inne przestępstwo przeciwko wolności oraz w razie skazania za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy, w tym zwłaszcza przemocy wobec osoby najbliższej. Zakaz lub nakaz może być połączony z obowiązkiem zgłaszania się na policję lub do innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu, a zakaz zbliżania się do określonych osób – również kontrolowany w systemie dozoru elektronicznego. Orzeczenie takiego zakazu lub nakazu jest obligatoryjne (czyli obowiązkowe) w przypadku skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego. Środki te mogą być orzeczone dożywotnio, jeśli sprawca zostanie ponownie skazany za przestępstwo, o jakim mowa powyżej. Orzekając nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, sąd określa termin jego wykonania²³. Środek karny w postaci nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, zgodnie z przepisem art. 41a § 1 k.k., orzeka się na czas określony. Mimo że środek ten jest wykonywany jednorazowo, to jednak jego istota nie sprowadza się wyłącznie do opuszczenia lokalu, ale obejmuje też obowiązek pozostawania poza lokalem zajmowanym wspólnie z pokrzywdzonym przez okres wskazany w wyroku²⁴.

²² Art. 39 pkt 2b oraz 2e k.k.

²³ Art. 41 k.k.

²⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 06.12.2012 r., sygn. akt V KK 306/12.

Konieczne jest również określenie okresu obowiązywania tego naku-
zu, oznacza to bowiem jednocześnie niemożność ponownego wpro-
wadzenia się do lokalu przez wyznaczony okres. W przeciwnym wy-
padku nakaz i zakaz orzeczony w wyroku obowiązują bezterminowo,
co w ocenie sądów nie jest dopuszczalne²⁵. Sąd może również orzec
nakaz opuszczenia mieszkania w przypadku warunkowego umorze-
nia postępowania karnego²⁶. Zawieszając wykonanie kary, sąd zob-
owiązuje, a jeżeli orzeka środek karny, może zobowiązać skazanego
do opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym²⁷.

Zaświadczenie lekarskie dla ofiar przemocy w rodzinie

*Czy jeśli mam obrażenia na ciele, to mogę poprosić lekarza
o potwierdzenie tego na piśmie? Czy zawsze muszę płacić za obdukcję?*

Osoba doświadczająca przemocy może zwrócić się do lekarza o wy-
danie **bezpłatnego** zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i ro-
dzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie.

Zgodnie z nowymi rozwiązaniami wprowadzonymi ustawą o przeciw-
działaniu przemocy w rodzinie przedstawiciele ochrony zdrowia otrzy-
mali obowiązki związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie,
takie jak wydanie zaświadczenia lekarskiego o obrażeniach dla osoby
doświadczającej przemocy w rodzinie czy też udzielenie bezpłatnej po-
mocy takiej osobie, w szczególności w formie poradnictwa medycz-
nego oraz badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju
uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy²⁸. Wydanie bezpłat-
nego zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń
ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie²⁹ jest obowiązkiem
każdego lekarza. Niedopełnienie tego obowiązku może powodo-
wać skutek w postaci zarówno odpowiedzialności dyscyplinarnej, jak

²⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17.09.2015 r., sygn. akt III KK 299/15.

²⁶ Art. 67 § 3 k.k.

²⁷ Art. 72 § 1 pkt 7b) k.k.

²⁸ Art. 3 ust. 1 u.p.p.r.

²⁹ Wzór zaświadczenia jest określony w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z 22.10.2010 r.
w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała
związanych z użyciem przemocy w rodzinie (Dz.U. 2010 Nr 201, poz. 1334).

i odpowiedzialności karnej. Na podstawie omawianego zaświadczenia lekarskiego, w postępowaniu karnym, organy ścigania mają obowiązek dopuścić dowód z opinii biegłego lekarza sądowego (zaświadczenie lekarskie nie jest tożsame z obdukcją). Osoba doświadczająca przemocy może sama udać się do biegłego w celu wydania opinii. Należy jednak pamiętać, że obdukcja lekarska nie jest dokumentem tożsamym z zaświadczeniem lekarskim dla osób doświadczających przemocy w rodzinie. Ponadto obdukcja może być sporządzona jedynie przez biegłego lekarza, który jest wpisany na listę biegłych przy sądzie okręgowym. Opinia biegłego jest dowodem w postępowaniu przed sądami oraz innymi władzami i organami wymiaru sprawiedliwości³⁰.

Ingerencja we władzę rodzicielską w przypadku przemocy w rodzinie

W mojej rodzinie dochodzi do przemocy. Mam troje dzieci. Czy tą sytuacją może się zainteresować sąd rodzinny?

TAK. Każda sytuacja przemocy w rodzinie ma bezpośredni wpływ na dzieci – nawet jeśli są jej świadkami, a nie bezpośrednimi pokrzywdzonymi. Przepisy prawa rodzinnego zawierają odpowiednie rozwiązania dotyczące takiej sytuacji, a ich celem jest zapewnienie dzieciom bezpieczeństwa i właściwej opieki.

Zgodnie z art. 95 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego³¹ władza rodzicielska obejmuje przede wszystkim obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka, z poszanowaniem jego godności i praw, powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny³². Nie ma definicji ustawowej pojęcia „dobra dziecka”. Jego znaczenie określa się w konkretnych okolicznościach faktycznych, zwłaszcza jeżeli wskazują na zaistnienie sytuacji, w jakiej znalazło się dziecko, wymagającej ingerencji ze strony innych podmiotów, w tym także sądu. W szczególności chodzi o uprawnienie do ochrony życia i zdrowia oraz

³⁰ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 04.06.2001 r., sygn. akt II SA 1434/00.

³¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 682).

³² Art. 95 § 1 i 3 k.r. i o.

wszelkich działań ze strony innych, które powinny zapewnić warunki do spokoju, prawidłowego, niezakłóconego rozwoju, poszanowania godności i udziału w procesie decydowania o jego sytuacji³³.

Sąd ma trzy możliwości ingerencji we władzę rodzicielską: jej ograniczenie, zawieszenie bądź pozbawienie. W przypadku stwierdzenia zagrożenia dobra dziecka sąd opiekuńczy może w szczególności:

- zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania lub skierować rodziców do placówek albo specjalistów zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń,
- określić, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu, albo poddać rodziców innym ograniczeniom, jakim podlega opiekun,
- poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego,
- skierować małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi,
- zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej. W tym przypadku sąd opiekuńczy zawiadamia o wydaniu orzeczenia właściwą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej, która udziela rodzinie dziecka odpowiedniej pomocy i składa sądowi opiekuńczemu sprawozdania dotyczące sytuacji rodziny i udzielanej pomocy, w terminach określonych przez sąd, a także współpracuje z kuratorem sądowym³⁴.

Sąd orzeka zawieszenie władzy rodzicielskiej w przypadku przemijającej przeszkody w jej wykonywaniu. Zawieszenie jest uchylane, jeśli jego przyczyna zniknie³⁵. Jeśli władza rodzicielska nie może być wykonywana z powodu trwałej przeszkody albo jeśli rodzice nadużywają władzy rodzicielskiej lub w sposób rażący zaniedbują swe obowiązki względem dziecka, sąd opiekuńczy może pozbawić rodziców władzy rodzicielskiej. Takie rozwiązanie może być orzeczone także w stosunku do jednego z rodziców. Sąd może pozbawić rodziców władzy rodzicielskiej, jeżeli mimo udzielonej pomocy nie ustały przyczyny zastosowania środka w postaci umieszczenia dziecka poza rodziną, a w szczególności gdy

³³ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2016 r., sygn. akt II CA 1/16.

³⁴ Art. 109 k.r. i o.

³⁵ Art. 110 k.r. i o.

rodzice trwale nie interesują się dzieckiem. W razie ustania przyczyny, która była podstawą pozbawienia władzy rodzicielskiej, sąd opiekuńczy może tę władzę przywrócić³⁶. Przez trwałą przeszkodę, uniemożliwiającą wykonywanie władzy rodzicielskiej, rozumie się taki układ stosunków, który wyłącza sprawowanie przez rodziców władzy rodzicielskiej na stałe w tym sensie, że albo według rozsądnego przewidywania nie można ustalić czasu trwania tego układu, albo – co najmniej – że układ ten będzie istniał przez czas długi³⁷.

Mąż dość dobrze zarabia, ale nie daje pieniędzy ani na dom, ani na dzieci. Często urządza awantury i wtedy krzyczy, że nie dostaniemy od niego ani grosza. Moje zarobki nie wystarczają nam na życie. Co mogę zrobić, żeby zapewnić dzieciom utrzymanie?

Przede wszystkim należy rozważyć wystąpienie do sądu rodzinnego z pozwem o alimenty. Rodzice są zobowiązani do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie³⁸. Wysokość alimentów zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego. Wykonanie obowiązku alimentacyjnego wobec dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie, może polegać w całości lub w części na osobistych staraniach o utrzymanie lub o wychowanie uprawnionego. W takiej sytuacji świadczenie alimentacyjne pozostałych zobowiązanych polega na pokrywaniu w całości lub w części kosztów utrzymania lub wychowania uprawnionego³⁹. Pozew o alimenty należy złożyć w sądzie rejonowym właściwym dla miejsca zamieszkania dziecka w wydziale rodzinnym i nieletnich. W pozwie należy wskazać koszty utrzymania dziecka, w tym celu niezbędne jest zbieranie potwierdzeń ponoszonych kosztów, w szczególności w postaci faktur za dokonane zakupy. Poza wystąpieniem o alimenty istnieją jeszcze dwie możliwości sądowego dochodzenia środków na utrzymanie rodziny: pozew o zobowiązanie do przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny oraz wnioski o nakazanie wyptacania wynagrodzenia małżonka do rąk drugiego małżonka.

³⁶ Art. 111 k.r. i o.

³⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2000 r., sygn. akt II CKN 960/00.

³⁸ Art. 133 § 1 Ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy [Dz.U. 1964 Nr 9, poz. 59].

³⁹ Art. 135 k.r. i o.

Gdzie szukać pomocy?

Jeśli jesteś osobą doznającą przemocy, możesz skorzystać z oferty pomocy następujących instytucji:

Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, działające na zlecenie Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

- **Telefon dla Ofiar Przemocy w Rodzinie – 800 120 002 (bezpłatny dla osób dzwoniących i czynny całą dobę przez 7 dni w tygodniu)**
- konsultacje prawne – poniedziałek i wtorek w godz. 17.00-21.00, tel. 22 666 28 50, środa w godz. 18.00-22.00, tel. 800 120 002
- porady e-mailowe: **niebieskalinia@niebieskalinia.info**
- konsultacje z wykorzystaniem komunikatora Skype (także dla osób posługujących się jęz. migowym) – poniedziałki w godz. 13.00-15.00 (pogotowie.niebieska.linia)
- strona internetowa: **www.niebieskalinia.info**

Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” IPZ

- poradnia telefoniczna 22 668 70 00 dla wszystkich osób pokrzywdzonych przestępstwem (poradnia działa 7 dni w tygodniu w godzinach 12.00-18.00)
- adres e-mailowy: **pogotowie@niebieskalinia.pl**
- strona internetowa: **www.niebieskalinia.pl**
- Kryzysowy Telefon Zaufania – 116 123 czynny codziennie w godzinach 14.00-22.00

Centrum Praw Kobiet

- telefon zaufania 22 621 35 37 czynny w godzinach 10.00-16.00 – dyżur psychologa: od poniedziałku do piątku (oprócz czwartku), dyżur prawny: czwartek
- poradnie e-mailowe:
porady psychologiczne: **porady.psychologiczne@cpk.org.pl**
porady prawne: **porady.prawne@cpk.org.pl**
- strona internetowa: **www.cpk.org.pl**

Tu możesz wpisać dane lokalnych placówek pomocowych

**Zadanie finansowane ze środków
Narodowego Programu Zdrowia
na lata 2016-2020.**

ISBN 978-83-88075-22-3